

REVISIONSRAPPORT

PROJEKTRAPPORT

Miljöprestandarevision, etapp II, 2003-2004

- * Etapp II har omfattat: Landstingsstyrelsens förvaltningskontor (LSF-Miljö, BKV och SLL-Upphandling), Berga Naturbruksgymnasium, Folk tandvården Stockholms län AB samt Regionplanekontoret.
- * *Berga Naturbruksgymnasium* har förbättrat nyckeltalen för konstgödselanvändning och elevernas betyg i ekologi och kretslopp. Andelen förnybar energi är i stort oförändrad. Förbättringsområden: "Identifiering av viktigaste miljöaspekter" "Rutiner för övervakning/mätning av miljöprestanda".
- * *Folk tandvården Stockholms län AB* får i huvudsak goda omdömen för arbetet med de tre viktigaste miljöaspekterna. Mätvärden saknades för 2003. Förbättringsområden: "Rutiner för mätning av miljöprestanda" o. "Intern resultatrapportering".
- * *Landstingsstyrelsens förvaltningskontor* får goda omdömen för arbetet med sina tre viktigaste miljöaspekter. Trots avsaknad av nyckeltal finns indikationer på att arbetet de senaste åren inneburit ökad miljöhänsyn vid tjänsteutlåtanden, beslut, beställning av vård samt upphandling av varor och tjänster. Förbättringsområde: "Rutiner för mätning" av LSFs *egna miljöaspekter*.
- * *Regionplanekontorets* arbete i *miljöledningssammanhang* har enbart handlat om driften av kontoret, vilket varit ett för snävt synsätt. RTK har inte identifierat sina miljöaspekter kopplat till regionplaneringen. Kontoret bedöms ändå i praktiken integrera miljöperspektivet bra i verksamheten. RTK rekommenderas att påskynda processen att införa och certifiera miljöledningssystemet.

MILJÖPRESTANDAREVISION ETAPP II, 2003-2004

Metod

Granskningsmetoden¹, utvecklad gemensamt av revisionskontoret och konsulten, innebär att utvecklingstrenden för de tre viktigaste miljöaspekterna² analyseras för resp. förvaltning/bolag. Projektets idé är att genom att den mest väsentliga miljöprestandan granskas för alla ”miljötunga” resultatenheter kan utvecklingen för landstingets viktigaste miljöpåverkan följas.

Revisionens bedömning grundar sig på en analys av utfallen för 2003 och 2004. Speciellt framtagna bedömningskriterier har använts och modellen liknar den som revisionskontoret tillämpar vid granskningen av den interna kontrollen i SLLs verksamheter. (Konsultrapporten, bilaga 1: Bedömningskriterier)

Granskningen omfattar även delområdena:

- *datakvalitet* (Hur säker är statistiken?)
- *identifiering av viktigaste miljöaspekter*
- *arbetet med de tre viktigaste miljöaspekterna*
- *rutiner för övervakning/mätning av miljöprestanda*
- *intern resultatrapportering avseende miljö,*
- *samt integrering av miljöperspektivet i verksamheten.*

Underlag till granskningarna har varit miljödokument och intervjuer.

Resultat

De fyra granskade verksamheterna har sin viktigaste miljöpåverkan inom vitt skilda områden. De tolv miljöaspekter (*tre aspekter/verksamhet*) som omfattas av denna granskning är en blandning av direkta och indirekta. Indirekta miljöaspekter kan vara förenat med vissa svårigheter att beskriva dem på ett bra sätt och att hitta ändamålsenliga nyckeltal.

En central del i granskningsmetoden är att det finns miljöstatistik tillgänglig, i detta fall för år 2003 och 2004, för att kunna bedöma utvecklingen av miljöanpassningen. Detta kriterium var uppfyllt för endast tre av de tolv miljöaspekterna, samtliga tillhörande Berga Naturbruksgymnasium. Folkvandvården Stockholms län AB hade siffror för två aspekter avseende 2004 men inte för 2003. För Landstingsstyrelsens Förvaltning och Regionplanekontoret fanns ännu inga nyckeltal framtagna.

När nyckeltal/mått har saknats har vi försökt att bedöma miljöanpassningen genom att ta del av det miljörelaterade arbete som verksamheten bedrivit.

För *Berga Naturbruksgymnasium* har två nyckeltal förbättrats (gäller konstgödselanvändningen och elevernas betyg i ekologi och kretslopp). Andelen förnybar

¹ Metoden beskrivs utförligt i Konsultrapporten kapitel 1.

² Definition av miljöaspekt: delar av en organisations aktiviteter/verksamhet, produkter eller tjänster som kan inverka på miljön.

energi är i stort oförändrad. Granskningen har pekat ut att förbättring bör ske främst inom områdena "Identifiering av viktigaste miljöaspekter" och "Rutiner för övervakning/mätning av miljöprestanda".

Folktandvården Stockholms län AB har i huvudsak fått goda omdömen för sitt arbete med de tre viktigaste miljöaspekterna. Dock kunde ingen analys av utvecklingen 2003-2004 göras då mätvärden saknades för 2003. Förbättringsområden för bolaget är främst "Rutinerna för övervakning/mätning av miljöprestanda" samt "Intern resultatrapportering".

Både Berga Naturbruksgymnasium och Folktandvården AB beräknar att klara miljöcertifieringen tidigt under 2005. Båda verksamheterna beaktar och bidrar till de SLL övergripande målen.

Landstingsstyrelsens förvaltningskontor (LSF) har fått goda omdömen för arbetet med sina tre viktigaste miljöaspekter. Förvaltningen är nyligen certifierad men har ännu inte utvecklat nyckeltal (*se förvaltningens kommentarer i konsultrapporten om detta*). Tydliga indikationer finns på att arbetet under de senaste åren inneburit ökad miljöhänsyn vid tjänsteutlåtanden, beslut, beställning av vård samt upphandling av varor och tjänster. Förbättringsområde är att utveckla "Rutiner för mätning" (*obs gäller LSFs egna miljöaspekter*).

LSFs uppföljning av landstingets miljöprogram och rapportering av landstingets samlade miljöarbete har utvecklats positivt de två senaste åren.

LSFs miljöaspekter syftar ju till att stödja landstingets verksamheter att nå de SLL-övergripande miljömålen så deras bidrag till de SLL-övergripande målen sammanfaller med det egna miljöarbetet.

Regionplanekontoret (RTK) har lång väg kvar för att klara fullmäktiges uppdrag om miljöcertifiering. Förvaltningens arbete *i miljöledningssammanhang* har hittills enbart handlat om driften av kontoret, vilket varit ett för snävt synsätt. RTK hade t.ex. inte identifierat sina miljöaspekter kopplat till sin kärnverksamhet - regionplanering. RTK arbetar med miljöperspektivet i sitt arbete med den regionala utvecklingsplanen (RUFS) men resultatet av arbetet är svårbedömt.

Konsulten har för RTK enbart kunnat bedöma några av granskningens delområden. "Integreringen av miljöperspektivet i verksamheten" fick omdömet bra. Omdömet grundas på att arbete med miljöfrågor är en del av kontorets ordinarie verksamhet och att kontoret driver eller medverkar i ett stort antal aktiviteter med stark miljökoppling. RTK rekommenderas att påskynda processen att införa och certifiera miljöledningssystemet.

För granskningens övriga delområden har för de fyra verksamheterna avgivits följande omdömen:

Utdelade omdömen för datakvalitet och delområdena 3-7	Oacceptabelt	Ej helt acceptabelt	Acceptabelt	Bra	Mycket bra
Antal omdömen	0	2	6	12	1

Ej bedömda områden uppgår sammanlagt till 11 stycken.

För att ta del av resultatet av granskningen i detalj hänvisas till konsultrapporten.

Ett resultat av själva projektet är att det bidrar till att sätta förbättring av miljöprestanda i centrum. Att det ofta inte alltid är på det viset beskrivs i rapporten³ "Effektivare miljöledningssystem".

Ända sedan miljöledningssystem började införas i mitten av 1990-talet har stor vikt lagts vid styrande och redovisande dokument och att uppfylla kraven i standarden ISO 14001 alternativt EMAS.⁴ Denna fokusering på dokumentation istället för den faktiska förbättringen av miljöprestanda betraktas idag som ett betydande problem. Problemet anses bero på att miljöledningssystemen har fått ett alltför byråkratiskt införande och inte på själva utformningen av ISO 14001/EMAS.

En av förbättringsåtgärderna som föreslås är att förstärka fokuseringen på ständig förbättring av miljöprestanda.

Bakgrund

I enlighet med revisionsplanen för 2004 har revisionskontoret genomfört en andra etapp av granskningen av landstingsverksamheternas miljöprestanda. Granskningen (avser både etapp I⁵ och II) har genomförts med stöd av konsulten Jim Nilsson (JIM INVEST).

Certifierade miljöledningssystem

Landstingets resultatenheter⁶ har landstingsfullmäktiges uppdrag att införa miljöledningssystem och certifiera dessa enligt nationell eller internationell standard. (Uppdraget är inskrivet i både det tidigare miljöprogrammet *Miljö Steg 3 och det nuvarande Miljö Steg 4.*) Mållåret för certifieringen var ursprungligen 2003. Tiden har senare förlängts till utgången av 2004, då flera resultatenheter inte klarade målet i tid. Om någon enhet inte klarar certifieringen under 2004 så måste den hos landstingsstyrelsen ansöka om dispens för uppskov.

³ (Utdrag, ej direktcitrat, från rapporten 5304 "Effektivare miljöledningssystem", September 2003. Studien är finansierad av Nutek, Naturvårdsverket och Svenska ESF-rådet.)

⁴ Eco Management and Audit Scheme. Är EU:s miljöstyrnings- och miljörevisionsförordning. Syftet är att främja företagets miljöarbete och miljöredovisning till allmänheten om detta arbete.

⁵ Rapport nr 17/03 "Miljöprestandarevision". (Tillgänglig via <http://www.sll.se/rev>).

⁶ Förvaltningar och bolag.

Standarden ISO 14001

Landstingets förvaltningar/bolag arbetar med miljöledningssystem enligt den internationella standarden ISO 14001. **Standarden kräver bl.a. att en organisations miljöpolicy innefattar ett åtagande om ständig förbättring och förebyggande av förorening.** Så alla förvaltningar/bolag måste åta sig att arbeta enligt principen om ständiga förbättringar av sitt miljöarbete.

Syfte

Projektets syfte är att granska om landstingets verksamheter lever upp till åtagandet om ständig förbättring. Innebörden av ständig förbättring är att *verksamheterna med tiden ska bli alltmer miljöanpassade*. Projektet bidrar till att flytta inriktningen från system-/dokumentationskrav till att i stället fokusera på ständig förbättring av miljöprestanda. Detta förbättrar förutsättningarna att få ett positivt miljömässigt utbyte av miljöledningssystemen.

I projektet har även ingått att granska om förvaltningarna/bolagen beaktat och kunnat bidra till att landstinget ska nå sina fem övergripande miljömål.

Miljöprestandarevisionen

Etapp I

I den första etappen av miljöprestandarevisionen granskades 13 förvaltningar och bolag⁷ med avseende på hur deras miljöresultat utvecklades mellan år 2001 och 2002. Resultatet från den granskningen var att de 13 enheterna sammantaget hade förbättrat sin miljöprestanda år 2002 jfr med 2001 samt att de hade bidragit till måluppfyllnad av de SLL-övergripande miljömålen.

Etapp II - omfattning

Andra etappen har omfattat följande fyra förvaltningar/bolag/verksamheter⁸, som ej ingick i den första granskningen:

Landstingsstyrelsens förvaltningskontor (LSF-Miljö, BKV och SLL-Upphandling), Berga Naturbruksgymnasium (samtliga tillhör Landstingsstyrelsen), Folktandvården i Stockholms län AB samt Regionplanekontoret (Regionplane- och trafiknämnden).

Revisionskontorets kommentarer till granskningen

---

⁷ Karolinska sjukhuset, Södertälje sjukhus, Danderyds sjukhus AB, S:t Eriks Ögonsjukhus AB, Huddinge Universitets sjukhus AB, Södersjukhuset AB, Norrtälje sjukhus AB, Ambulanssjukvården i Storstockholm AB, Locum AB, Medicarrier AB, Färdtjänstnämnden, Waxholms Ångfartygs AB samt AB Storstockholms Lokaltrafik.

⁸ Verksamheter som inte ingår i projektet: Landstingshuset i Stockholm AB (inget miljöarbete i moderbolaget), AB SLL Internfinans (ingår i LSFs miljöarbete), Kulturnämnden, Patientnämnden och Stockholm Care AB (alla tre har relativt liten miljöpåverkan) samt Stockholms läns sjukvårdsområde (stor omorganisation pågick vid revisionstillfället).

När revisionen startade i september 2004 var ingen av de fyra verksamheterna certifierad. Landstingsstyrelsens förvaltningskontor blev certifierad i november. Folkandvården och Berga beräknade klara certifieringen tidigt under 2005 medan Regionplane- och trafiknämnden sökt och beviljats dispens för att nå målet senare.

Många av de miljöaspekter som granskades var indirekta, vilket kan innebära svårighet med att hitta ändamålsenliga nyckeltal (kan kräva mer kreativitet – se nedan) än vad motsvarande arbete innebär för verksamheter som har t.ex. transporter och produktion som huvudsaklig verksamhet. Detta gjorde att granskningen i många fall fått inriktats mot grundbultarna. Har verksamheten identifierat sina viktigaste miljöaspekter? Verkar det rimligt att de identifierade aspekterna är organisationens viktigaste? Hur arbetar organisationen med miljöanpassningen? Konsulten har genom dialog med de ansvariga i vissa fall bidragit med idéer om hur miljöledningsarbetet kan utvecklas.

Svårigheten med indirekta miljöaspekter beskrivs på Svenska Miljöstyrningsrådet ABs hemsida (www.miljostyrning.se).

Direkta miljöaspekter kan kontrolleras genom interna ledningsbeslut. **Indirekta** miljöaspekter kräver att en organisation utövar sin inverkan på (under-) leverantörer, entreprenörer, kunder och användare av sina produkter och tjänster för att få till stånd miljöfördelar. Detta kommer att kräva att organisationerna är kreativa när det gäller det sätt på vilket de utövar sin inverkan.

Regionplanekontoret (RTK)

Regionplanekontorets viktigaste miljöpåverkan är av indirekt art. RTK har arbetat länge⁹ med miljöperspektivet i sitt uppdrag att samordna regionens planering (RUF¹⁰) av bostäder, trafik och markanvändning dock utan att koppla detta till sitt miljöledningsarbete. Miljöfrågorna, såsom de beskrivits i miljöledningssammanhang, har därför hittills enbart handlat om de direkta miljöaspekterna, d.v.s. driften av kontoret. Detta har varit ett begränsat synsätt då uppdraget att införa miljöledningssystem har funnits i många år och alla miljöaspekter som är betydande ska ingå i miljöledningssystemet. Men RTK arbetar nu med att få med även de indirekta miljöaspekterna i sitt miljöledningssystem.

Vi bedömer att RTKs situation har vissa likheter med Naturvårdsverkets, som på sin hemsida¹¹ informerar om sitt miljöledningssystem.

När regeringen, år 1997, startade ett projekt för att införa miljöledningssystem i statsförvaltningen, var vi som pilotmyndighet med i den första omgången. Vi gjorde om miljöutredningen samt fastställde policy och handlingsplan i överensstämmelse med

⁹ T.ex. medarrangör av konferensen Regionala miljödagen, tagit fram rapporten "Regionala miljöräkenskaper 1993-1997 för Stockholms län. RTK driver tillsammans med Länsstyrelsen och Kommunförbundet i Stockholms län (KSL) en process för att ta fram ett regionalt miljöhandlingsprogram. Arbetet är en fortsättning på det gemensamma Miljövårdsprogram 2000.

¹⁰ Regional utvecklingsplan för Stockholm län.

¹¹ December 2004, www.naturvardsverket.se/dokument/omverket/verkets_ledn/miljocert.htm

regelverket i regeringens projekt. Det miljöledningssystem som vi byggde upp och redovisade inom ramen för regeringsprojektet, begränsades till de direkta effekterna av vår verksamhet eftersom vi menade att de **indirekta** effekterna av vår verksamhet de s.k. **indirekta** miljöaspekterna skulle hanteras på traditionellt sätt genom instruktion, regleringsbrev, verksamhetsplanering, årsredovisning och resultatdialog./.../

Naturvårdsverket har sedan dess arbetat intensivt med frågan. Arbetet har stundtals varit mödosamt beroende på att det länge var oklart, både för oss själva och för det certifieringsorgan vi anlidade, hur vi skulle hantera det som kallas indirekta miljöaspekterna för vår myndighetsverksamhet. Det finns ingen tidigare erfarenhet av hur en standard som ISO 14001 skall tillämpas på en miljömyndighet.

Landstingsstyrelsens förvaltningskontor (LSF)

LSF har ”Hänsyn till miljökonsekvenser vid tjänsteutlåtanden och beslut”, ”Miljöhänsyn vid beställning av vård” och ”Miljöhänsyn vid beställning av övriga varor och tjänster” som sina tre viktigaste miljöaspekter.

Den viktiga rollen som LSFs miljöenhet har att *stödja och följa upp landstingets miljöarbete*, är ej granskad i detta projekt, då den av LSF rankas som den fjärde mest betydelsefulla. Revisionskontoret granskar denna roll i ett annat projekt.

Rapporten

Rapporten utgörs av revisionskontorets inledning och av konsultrapporten, som består av en huvudrapport och en individuell rapport för varje resultatenhet. Huvudrapporten är kortfattad och underlaget för kommentarer mm finns i de individuella rapporterna. Revisionens rekommendationer finns i konsultrapporten.

Arne Magnusson
projektledare